
MIRO GLAVURTIĆ VESZETTSÉG REGÉNYRÉSZLET

Alighogy meghalt Špiridon, a környéken tréfás rémhistóriákat szóttek róla. Az ilyenfajta anekdotákban kevés az igazság, Špiridonról meg éppen koholmányok terjengtek, melyek mulatságosak is lettek volna, ha e fattyú életét és halálát nem kísérték volna borzalmak. A vidék humora, úgy látszik, még a vesztőhelyen is ott él, és a legpajzánabb történetek elmondására csak a halál nyújt igazán alkalmat, mintha az emberek az elmúlás óráiban, a ravatal körül tréfával igyekeznének fájdalomukon enyhíteni, a rájuk zúdult csapást elfelejteni.

Íme, mit írt AZ EB:

„Alig néhány nappal ezelőtt temették a hősi halált halt Špiridont, kit a nálánál hatalmasabb ellenséggel való viaskodása közben ért utói a végzet. Az éhhalálról szóló hír csak népellenység által ügyesen terjesztett közönséges mendemonda. Megbízható forrásokból tudjuk, hogy futár volt, aki Konfinon és a topliši határon át hordta a postát, de mivel gyakran fenyegette életveszély, a bizalmi utasításokat és a kompromitáló anyagot, elég mohón és ügyesen, naponta lenyelte. Üres gyomrának sava gyorsan feloldotta a papírt.

Néhány héttel ezelőtt is bizonyos mennyiségű írásbeli dokumentumot vitt Njegušból Zagorčába: letartóztatási parancsot, jelentést, jegyzőkönyvet, brosúrákat. Valószínűleg mindet lenyelte, habár, mint mondják, nem volt veszélyben, csak észrevette a távolban cirkáló őrzőjáratot. A táborba legtöbbször csak megmentett életével érkezett, mégis a legjobb futárt megillető dicséretet érdemelte ki, és írásbeli elismerést is kapott, amit szintén lenyelt.

Úgy hírlik, idővel megkedvelte a papírt. A szakaszvezető egyszer a kedvese levelét követelte Špiridontól, amely levél karbiddal és öszvérekkel kapcsolatos fontos utasítást tartalmazott, de akár a többit, Špiridon azt is megette. Müller szakaszvezető felszólította, azonnal vonuljon félre, hogy megvizsgálhassa a székletét. Az ürülékben fenyezőgall kotorászott, valami írást, papírt és betűket keresett benne. Figyelmesen átkutatta Špiridon székletét. Semmit sem talált. Körös-körül minden elviselhetetlenül büzlött. Müller szakaszvezető végül mindenről lemondott: Špiridonról, szerelemről, fegyverről, háborúról, és arról az átkozott karbidról meg az öszvérekről is.

A kis kotori gazember azt tartotta, a jó futárnak hasán kívül más tarisznyát nem szabad magával hordania.”

A kotori alvilág és Leonis grófnő könyvtára kétségtelenül két egymásba torkolló labirintust alkotott. Csak rá kellett lennem arra a helyre, ahol a két útvesztő találkozik, valamint a nyílásra, amelyen a könyvtárból átcsúszhatnék az alvilágba, ám a könyvekben újabb, előttem éppen kibontakozó intellektuális és értelmi labirintusrendszereket fedeztem fel. A hatalmas könyvtár termei bonyolult, meglehetősen logikátlan szisztémát képeztek, ugyanis egyes könyvekre a mészkőbarlangok legalján akadtam, mélyen Kotor alatt, lapjaikra a Leonis család könyvjegyét ütötték. Melorov *Szerves vegytana* és Pelagió *Néptanítója*, melyek a dézsákban érő sajt nehezítékeként szolgáltak, akárcsak azok a könyvek, amelyeket az istállótrágyába rejtettünk, szintén helyet kaptak a könyvtárban.

Ellenállhatatlan erő kényszerített a kotori alvilágba. Ismeretlen emberekkel találkoztam odalenn, megsoványodottakkal, kiéhezettekkel, pergamenszínűekkel, ijesztőkkel. Egyesek az ördög megszállottai voltak. Sokan közülük csak ott, a mélyben élhettek, fenn halál várt rájuk, vagy azonnal gyilkosság áldozataivá váltak volna. Kommunista cellákra is akadtam, elvtársakra, akik az *SZK(b)P történetét* olvasták, és az érték-többletről vitatkoztak. A júniusi kánikula egyre mélyebbre úzótt, hideg, embertelen területekre, hol ismeretlen rovarok éltek. Vagy Leonis grófnő könyvtárának árnyas hodályáiban kerestem menedéket a hőség elől, és ott, a bőrkötésű könyvek közt ismét a történelem emberséget nem ismerő útvesztőin át barangoltam. Ezt a labirintust a balgaság rendszerei, az egymást keresztező, majd elágazó, vagy zsákutcában, szemétdombon, sötétségben végződő ördögi irányok szövedéke alkotta.

A fiatal és szép Leonis Antoinette grófnővel a teraszon találkoztam, a *Paulownia imperialis* elnevezésű egzotikus növény alatt, melynek nevét már első látogatásomkor erőltetett egyszerűséggel ejtette ki, és közben azt sem felejtette el megemlíteni, hogy ezt a Kína szívéből vagy talán Japán déli részéről származó növényt felfedezője, egy botanikus, Anna Pavlovna hercegnőről keresztelte el. Azután bevezetett a könyv-

tárba, a bőrfedeles könyvek közé, kéjsóvár fehér keze időnként megpihent a *Veszélyes kapcsolatokon*, mintegy figyelmeztetőként, hogy létezik olyan meggyőződés is, amely szerint ezt a művet maga az ördög írta. Rébeszél, vegyem magamhoz a könyvet. Ellipszis formájú rózsaszínű körmeivel a fedőlap aranyozását érintve rámutatott a bőrbe préselt névre: Choderlos de Laclos. Leemelt egy-egy könyvet, akvarell illusztrációkat mutogatott. *Editions Nilson* kiadványok voltak. És míg környezetemtől agyamba tódult a vér, a grófnő hátradólt fehér karoszékében, elővillantotta karcsú lábszárát, fehérneműje pasztell színeit sejtette. Akkor, erősebben, mint bármikor, elfogott a vágy, hogy kutyává változzam.

Bőrének színe azonos volt a *Veszélyes kapcsolatok* fedőlapjának színelével.

— Hallottam, mondotta Leonis grófnő, elvesztette emlékezőképességét, örülnék, ha könyvtáram csöndjében visszanyerné. Igaz-e, hogy amnéziáját a városban lezajlott lövöldözések okozták? Ha úgy van, nem kell félnie, itt nyugalmat talál.

— Alig hiszem, hogy Ön mellett nyugalmat találok, mondottam, fejem a térdére hajtottam, és akkor minden ok nélkül elfogott a sírás. Combján lecsorgó könnyeimet néztem, és a hirtelen rám törő rettenetes szégyenérzetben nyalni kedtem róla a cseppeket, óvatosan, nehogy bőrébe harapjak, de a grófnő könnyedén felemelte térdét, és egy legördülő könnycsepp alsóruhája alá húzódott. Amíg keze a tarkómon pihent, fejem lassan lehorgasztottam.

— Drága fiacskám, milyen szép és kedves vagy, milyen jó. Régóta vártam rád, tudtam, ismét eljössz. Ugye, sohasem fogsz elfeledni. Hallom, kutyává változtál, nekem meg úgy hiányzott egy kis mopszli. Szerelmem, milyen gyönyörű, végtelenül gyönyörű... Ó!

Ereztem, körmei lassan fejbőrömbe fúródnak, fehérneműjének illata AZ EB-ben megjelent saját szövegeimre emlékeztetett. Gondolom, akkor kerültem a kotori útvesztő legsötétebb mélyére. Hatalmas fehér és hideg keze egyszerre ismét reális méreteket és formát nyert, rózsaszínű körmei nyomát egész életemben a fejem búbján fogom viselni.

Aztán nagy poharakban limonádét hozott, végigillatozott a termeken, fehér ripszruhája zizegett.

Ez tehát az a bűn, amelyben már nem ismerek magamra. De akkor, a vétkezés gyönyörében sem sikerült megőriznem a kotori ölebdivat szellemét. Ahogy a polcokon, egy rendszer káoszában, szellemi témákkal foglalkozó művekre bukkantam, a bűnbánat nyugodtan, halkán, elkerülhetetlenül szegődött mellém, de a teraszon, a Paulownia alatt, míg Antoinette kék szemét néztem, hirtelen nőni kezdett, amikor is iszonyattal döbbsentem rá: a miénk csak kutyaszerelem lehet.

Leonis grófnőtől hazafelé menet hallottam, hogy a városban eluralkodott a veszettség.

Úgy látszik, akkor tört ki, mikor egy kóborkutya megharapta a városelnök lányának térdét, s a lány aznap este kutyaként vonítani kezdett, szája habzott, és ágyában fetrengve fogait vicsorgatta. Azt beszéltek, még azon az éjszakán az anyja fülébe harapott, a polgármester házában így kezdett terjedni a veszettség. Azt is mondták, hogy a kutya kicsiny, alig látható. Eltűnt a romok közt, azóta nem is találtak rá.

Megszállt a félelem. Nem a mopszlidivat okozta a katasztrófát? Lehet, hogy a tettes az én kutyám, amelynek létezésében mind a mai napig senki sem hitt. Amíg az én kiskutyám él, Kotorban dühöngeni fog az ebkór, a kutyámat pedig már azért is nehéz lesz megfogni, mert senki sem hiszi, hogy létezik, mert láthatatlan. Átokként fog élni az én fürge, szelidíthetetlen, mindenki szeme elől elrejtőző kutyám. Néha úgy tűnik, bennem lakik, mint egy kutyaházban, szomjas és nyugtalanokodik, és bármikor elhagyhatja bensőmet. Ha dühömben artikulátlan hangokat hallatok, azt hiszem, a kutyám vonít vagy morog bennem. Ha éhes, táplálkozzon hússal. Lehet, hogy csak érette élek. Ha maholnap meghalok, mert egy eltévedt golyó a bőröm alá hatol, ő, a kis kutya huszonnégy óra leforgása alatt úgy lerágja csontjaimat, hogy világítani fognak, akár azok a Pestingrad völgyében fehérlők.

De a pincénkben is volt egy kutyaól, mégpedig attól a naptól kezdve, mikor a barátaimat válaszút elé állítottam: *eb lenni vagy nem lenni eb*. Mivel nem mérték fel a rájuk háruló felelősség súlyát, minden ok nélkül vidám csaholásba kezdtek. Akkor talán mindannyian azt hitték,

csak gyermeki fékevesztettségük nyilvánul meg így, de én már ismerem, vagy csak megsejtettem a játék veszélyét. Elképesztő ugatásuk mintha bensőjükből vagy a kotori alvilág mélyéből tört volna fel, jól lehet a barátaim bélrendszerükkel és vérkörükkel külön labirintust alkottak, amíg pőrén üldögéltek a lyukacsos mészkövön, alsótestük végső nyílásán vég nélküli rendszer keletkezett, amelyben ürülék folydogált. De csak időnként, és csak a tisztátlan részében. Akárcsak az emberi szervezetben, ebben is különváltak e szubsztanciák: *a vér és a vizelet*. Azért ereszkedtem le az alvilágba, hogy ott tiszta vérre és egészséges gondolatra találjak, de lenn csak mocskos eszme-halmazra, szennyre, rothadásra, elidegenedett lényekre és árulásra, egészségtelen emanációra és szerencsétlen emberekre akadtam. És mégis ott, szétroncsolt egyéniségemen keresztül kellett kiutat keresnem, mert valahogyan ez az alvilág a poklot jelképezte, amelyből életünk folyamán megmenekülhetünk, ha feltárjuk az igazságot. Hittem, ott lenn valahol igaz emberek élnek, és még az olyanok is, akiket söpredéknak tartok és nagy ritkán találok velük, csak az általános zűrzavarban vesznek el, holnap mindahányan önmagukra lelnek, minden erejüket összeszedik, teljes egyéniségük kikristályosodik, fényt gyújtanak, hát köztük kell lennem a balsorsukban.

AZ EB közölte írásaimat:

„Spiridon titokzatos körülmények közt halt meg. Tréfán kívül. Holttestét exhumálni kellene, ajánlatos volna hullavizsgálatot végezni.

Meg kellene állapítani azon nyomós okokat, amelyek Spiridont könyvnyelésre kényszerítették, ugyanis a néprajztudósok szerint egyes néptörzsek megismerés céljából könyveket fogyasztanak, míg János Jelenéseiben a könyvnyelés csak egy misztikus vízióba illeszkedő jelképes cselekedet. Spiridon kezdetben kizárólag a levélküldeményt nyelte el. Később, a hírek szerint, már könyveket, nyomtatványokat, majd különféle propagandaanyagot is megevett. Úgy látszik, a Leonis család a krétai labirintus mintájára épült könyvtára is Spiridon gyomrában ért véget. Néha ezt mondta: A nagy gondolatok a hasból erednek.

Egyes gyanújelek szerint Müller szakaszvezető, aki arról vált is-

mertté, hogy Špiridon ürülékében hiába kereste az utasításokat, méregbe mártott levelet küldött a futárral. Nem sikerült kideríteni, vajon Müller úrnak a címzettet volt szándékában megmérgezni, vagy számított arra, hogy Špiridon lenyeli a küldeményt, és ezért ilyen alattomos módon állt rajta bosszút.

Más tények továbbá azt bizonyítják, hogy Antunović, amíg a felesége is ellenőrizte, és úgyszólván házi őrizetben volt, ugyanakkor pedig a rendőrség és a megbízottak is állandóan figyelték, és közben gyakran igyekeztek rábírní, a javukra írja meg végrendeletét, aranypénzzel tömte Špiridont, mert a dukátokat másképpen nem csempészhetette ki házából. Köztudomású, hogy Špiridon naponta eljárt Antunovićhoz, kihez Antunović Marijela vezette be.

December 7-én mi is láttuk, amint szája szélét nyalogatva elhagyta Antunović házát. Azután eltűnt a sötétség leple alatt, és hosszú időre teljesen nyoma veszett.

Következő számunk egyikében megpróbálunk fényt deríteni Špiridon halálának rejtélyére.”

Mi az élet és mi a halál? Nálunk az élet gyakran keserű, a halál meg vidám. Az emberek a ravatal körül sikamlós történeteket és álhíreket mondanak, könnyük még a temetőben is burkolt vígsággal keveredik, amely jelenség, tekintettel az örökkévalóságra, még nem is volna olyan visszataszító, ha életünk rendezettebb körülmények közt folyna, és azzal a biztos tudattal élnénk, hogy kiérdemeltük az üdvözülést. De nekem, ki rossz szellemként járok a földön, nincs is jogom méltatlankodnom: rendetlenül élek és rám zúdult a bűn. Nem hallgathatok, és esténként a sötéttel rám törnek a megbánás hullámai, s amíg a grófnővel a teraszon a Paulownia alatt üldögélek, úgy érzem, megfojt a fájdalom. Mi mindent össze nem írok ebbe az átkozott lapba! Az én generációm átkozott és megtört. Mindannyian rossz lelkek megszállottai vagyunk, szájunkból azoknak szava ömlik, és nevünkben azt írják, ami nekik jólesik. Néha erőt vesz rajtam az apám iránti beteges, indokolatlan gyűlölet. Sírok, mert akarom őt szeretni, de mindhiába. Fellázadnék e bujálkodó, széthulló társadalom ellen, ám magam is elválaszthatatlan

része vagyok, hát az ellene szított zendülés is csak szokásainak, életének tartozéka volna. Leszállok a Pestingrad alatt elterülő kotori alvilágba, amelynek mészköves talaján beutazhatom az egész Crna Gora és Hercegovina alatti mélységet. Sötétben ülök, írok. Embereket keresek, akik szavukkal az egész világot megmentenék. Hiszem, hogy küszöbére jutottam a szeretetnek, egy rejtélynek, amelyet csak hosszú vezeklés és fohászkodás után tárhatok fel.

A városban minden ebet elpusztítottak. Kika Kapa kutyáját is megölték. Čižek úr komondorának mérget adtak. Az emberek látták, amint a mérgezett csontot rágta, két elülső lába összecsuklott, feje koppant a kövezeten. Haláltusáját órák hosszat figyelték.

„AZ EB-ben megjelent cikkeink hatására-e, vagy azoktól függetlenül, mindenesetre érdekes, hogy írásainkkal egyidejűleg Kotor városában hajsza és tülekedés támadt a mérgezett ebek bőréért. Virágzásnak indult a kutyabőr-kereskedelem, akik a finom izlés jegyében, amelyet városunkban AZ EB diktál, elegánsan akarnak fészíteni, kutyabőrbe öltöznek. Ezzel a divattal valami dac is megnyilvánul, mely már a XVII. század piperkőceit is jellemezte.”

„A terjengő hírek szerint a sintérek a kutyabőrbe öltözött ifjakat is legyilkolják. Megbocsáthatatlanul nagyot vétkeznek ezáltal, és még munkanélküliségük sem jelenthet számukra mentő körülményt, de még teljesítmény szerinti bérük sem, amelyet a nyersbőr száma szab meg: darabjáért a polgármester 500 lírát ad. Munkájukat tehát jól megfizetik, hát miért ne vadásznak kutyaprémben öltözött legényekre is, hiszen a pénz sohasem elég.”

„Hihetetlen, hogy a városelnök a gyepmestereket a szőrmezakók és mellények száma szerint fizeti, hova tette a szemét, hogy nem veszi észre, azokat nem kutyákról, hanem emberekről húzták le. Manapság már semminek sincs határa.”

„Magyarázatként az a tény, vagy még mindig csak sokszor elhangzó feltételezés szolgálhat, hogy a városatyák is kutyabőrrel kereskednek, most kész mellényeket és más bőroltózatot árusítanak, mivel az árak elképesztően emelkednek, és egyesek milliókat zsebelnek be. Gaztetteik-

hez ellenzőként maga a polgármester szolgál, aki nem különb náluknál, és a hírek szerint Ljubičić Lazar is a sintérek és a városelnök cinkosa, az egész az ő műve. Elsőként kezdte a prefektúrán felhalmozott bőrt feldolgozni. Amikor már fogytán voltak az ebek, bár a veszettség még mindig tombolt, Cucából és Krivošijából holmi kuvaszokat rendelt. Az üzleteléseiről közismert Izidorról meg azt állítják, egy kutypárt sikerült megőriznie, meg hogy macskafarmját is ebteleppé alakította át, és Ljubičić úrnak most titokban liferálja a kutyákat, pedig nemrég, míg a sintérek szindikátusa fel nem lázadt ellene, kutyabőrt szállított neki.”

„Tehát minden a kínálat és kereslet ördögös kutya-zúrzavarává bizonyodott, az ebdüh tovább dúlt, és e piszkos üzletnek senki, még az arra leginkább hivatottak sem voltak képesek véget vetni.”

„Lobanjíc, az Ön divattervezője, őszi és téli öltözéknek tweedet ajánl. Ezekben a kutya-időkben az igazi előkelőséghez kizárólag e gyönyörű anyag a méltó.”

„Skóciában, a Tweed folyócska völgyében, ahol az egész brit birodalom legkitűnőbb fűfajtája nő, márpedig ez az ország híres a jó füvekről, ősidők óta birkanyájak legelésznek, csakis onnan rendeljen magának eredeti és szép gyapjuszövetet. Bizonyosodjon meg afelől, hogy valódi tweedet visel és nem Napnyugat más gyapjújából szőttet, minden időben kérje ki lapunk és az Ön divattervezőjének tanácsát. Mindig kerülje Ljubičić úr közvetítését, aki mocskos ujjait a szalondivat ügyébe is beleártotta.”

Még akkor is, amíg a sötétben az alvilágba jártam, elérhetetlen eszményképem a divatlapot szerkesztő Stephan Mallarmé maradt. A bujtogató szellem tehát AZ EB minden betűjében jelen volt, én meg fokozatosan felfedtem és élvezni kezdtem a lelkiélet előjogait, és, ha szabad így mondanom, egyéniségem megújult.

Tőlem függetlenül élt és terjedt a kotori mopszlidivat, mely a kutya-utánpótlásról gondoskodott. Városunk felett repülőgépek köröztek. Harangszó tépdeste idegeinket. Szájunk habzott, szemünk vérben forgott. A hírek szerint egy parkban legyilkolt leánykák tetemére találtak.

Rendszeresen harapdáltuk és martuk egymást, de külön csemegének számított az egészséges, épeszű ember. Az ebkór lavinaként zúdult a szerencsétlenekre, és sokszor az alvó emberekbe oltottuk mérgünket.

A vének bölcsessége sem menthette volna már meg a világot. Az ő szájuk is habzott. AZ EB főként az öregedés elleni harc szócsövét jelentette, elég volt valaki fején az első ősz hajszálat felfedezni, lapunkban már írtunk róla. Az általános eszeveszettség törvényeinek nevében minden tekintéllyel könyörtelenül elbántunk. Most már elhiszem, összecsapásainkban, ellenük szóló bizonyítékainkban volt valami belső törvényszerűség, hiszen azt állítottuk, minden tőlük vagy még a nagyapáinktól ered, de amit lényük elfojtva rejteget, mibennünk bont virágot. A világ vége előestéjén tömegesen jelentkező *hazug próféták* evangéliumi kritériumát emlegettük: lássátok azoknak műveit, akiknek mi, a gyerekeik, a katori mopszliőrülettel együtt gyümölcsök voltunk. Vérérből lettünk, ereinkben az ő véruk csörgedezett. „*A fát gyümölcséről ismerni, mert a jó fa nem terem rossz gyümölcsöt.*” Jogos-e a törzs és a lomb csodálkozása, hogy éppen csak az általa megtagadott virág virít, az általa elvetett gyümölcs érik be. Egy erről szóló tanmese mulatságos volna, meg kellene hát írni tárcarovatunkba.

Marásunk, harapásunk veszélyes volt. Aki komoly munkán dolgozott, aki bölcselkedett, tanulmányaiba merült, aki értekezést írt, annak munkájában harapásunk után az az állati elem jelentkezett, amely később egy egész világrendszer átalakítására kihatott. Kétségtelen provokációval, harapással elviselhetlenné változtattuk a világot, de veszedelmes logikánkban még mindig érvényes volt a szállóige: *minél rosszabb, annál jobb.*

Ideológiánkat és romboló eszménket más módon talán nem is terjeszthettük volna, mint kölcsönös marakodással. Akik nem ismerték taktikánkat, a titkunkba be nem avatottak azt hihették, a harapdálással egymást irtjuk, ezért beszéltek szerte a városban, hogy nemsokára kipusztulunk. De már nem volt türelmük végünket kivárni, hát maguk is harapni kezdtek, gyakran saját házuk népét, gyermekeiket, asszonyukat marták meg. Mindig új emberek sípcsontja vagy torka vérzett. Sebeiket bizonyos mértékben vigyázatlanságuknak köszönhették, vagy

egyesek elfojtott vágyaikat az általános vérontásban juttatták kifejezésre, miközben minden vörössé változott. Éjjelenként a város utcá-sarkairól csaholás és furcsa vonítás, szívet tépő kutyahangok hallatszo-tak, és mindannyian elvérezhattünk volna, de már betegek voltunk, így hát azokon az éjszakákon nyugodtan élvezhettük a kedvünkre való muzsikát.

Boro kantinja előtt nyugodtan vermutozott Podgoričanin Jovan, aki-től rettegtünk. Esküt tett, hogy addig el nem hagyja a szorost, míg rendet nem teremt a környéken. A lakosok italt fizettek neki, és lelkére kötötték, őrizkedjen tőlünk, nehogy a közelébe férközzünk, mert meg-marjuk.

— Legokosabban tenné, uram, ha mindjárt rájuk lőne. Ezt tanácsolta Isaković.

El kellett volna rejtőznünk, hadd higgye a világ, éhen pusztultunk. Jovan gyepmester itt-ott mérgezett húst helyezett el, és minket nem annyira a mészkővön tátongó nyílások és repedések köré tett marhahús lecsorgó vére, mint a mérég ingerelt. Podgoričanin kék és piros zászlócskákat tűzött városunk térképére.

— Inkább növényevők leszünk, de nem engedjük meg Jovannak, hogy kiirtson bennünket. Még csak az hiányzik!

Egyenként szálltunk le a mészkőbarlangokba, és az éhségtől széde-legve elvesztettünk és eltűnttünk magunk után minden kivezető nyo-mot.

Néha önkéntelenül térdre rogytam, sokáig térdepeltem, de ima nem jött ki számon. Csak káromkodás jutott eszembe, vagy csaholásra em-lékeztető hangok törtek fel belőlem.

Elviselhetetlen dohos szag volt odalenn.

Azért is felmáshoztam a napvilágra. Lementem Benovára, az árnyékok-ból megállapítottam, hogy késő ős volt. A sportpálya mögül fekete esernyős asszony integetett. Dobrotai volt, állandóan magával cipelt ernyője bizonyította. Ahol megálltam, nemrég egy század táborozott, bádogdobozok heverték szanaszét. Türelmetlenül kotorásztam bennük, kezemet felvérezte az éles bádog. Távolról, puszkairányzékán keresztül, Podgoričanin Jovan engem figyelt. Vállának feszítette a puskatust, pozs-

gás arcát ráhelyezte. Egyik szemét lehunyta, mintha kacsintana felém. Célba vette fejemet vagy szívemet, és az őszi napsütésben a fénylő golyó már elindul felém, átröpüli a folyót és a háztetőket, elég lassan közeledik, de akaratomtól megfosztva fejemmel nem térhetek ki előle, helyemből el nem mozdulhatok.

— Átkozott légy, Podgoričanin Jovan!

Mindenre elég jól emlékszem. Látom a testembe fúródó lövedéket, miközben az ima ajkamra fagy, de Krisztus emlékezetemben halványan derengő nevét sem tudom kimondani. Megválok drága vagy átkozott véremtől, és talán megmenekülök, ha egészen elvérzek. Vajon a kotori mopszliőrület kutyavére ömlött akkor belőlem?

— Átkozott legyen! Egy szép napon elhagyom ezt a várost, amelynek hatalmas temploma ugatásaink és törvényszegésünk ellenére még mindig itt áll.

Csúf sebemből ömlő véremről már lemondtam. Maga Kiko Kapa egész délután életem megmentésén fáradozott, a csavargó, akiről azt hittem, rég elpusztult valahol. Holmi füvekkel gyógyít, sebemet kötögeti.

Új fényben látom a várost és az egész világot. Amikor háza előcsarnokába lépek, Leonis grófnő a Paulownia imperialis alatt üldögél. A fa nagy levelei a szétfosló selyem neszével földre hulltak. Késő őszt volt, és Leonis grófnő szemét kertjén pihentetve mesterkéltség egyszerűséggel beszélt, és ez az egyszerűség az itt sohasem tapasztalt méltóság és bölcsesség igaz, megrázó és átszellemült egyszerűségévé válik maholnap, ha az ősszel néha beköszöntő rezignáció a grófnőben elfojtja a vad és kéjszvár pogány ösztönt, de kezével időnként még végigsimít a dalmát dog fekete foltos fehér bundájából szabott mellényen, mosolya magabiztos, azt hiszi, e mellény az az ajándék, amelyre már régóta vágyom.

Illata és a nedves kutyabőr szaga itt terjeng hodályaiban, a könyvek közt. A kotori mopszliőrület pogány szelleme a vérvörös őszben lassan, de elkerülhetetlenül haldoklott.

VÁLTOZATOK MIRO GLAVURTIĆ TÉMÁJÁRA

Draško Redep

Meztelenek maradunk, meztelenek, hús
nélkül, csontok nélkül maradunk
Lassan széthullik Fenséged!

Miro Glavurtić: *De mortibus*

Miro Glavurtić egyszerre bukkant fel az irodalomban, azonnal kész íróként konsternálta a konvencionális olvasót és a rutinos kritikusokat. Ma is jól emlékszem, egy sötét, esős napon érkezett Újvidékre, vagy nyolc évvel ezelőtt, nyugtalanul hunyorogva fekete kalapjának széles karimája alatt, tiszta feketében, egy nagy kofferrel, amelyben, akár a halottak egy régi versében, élénk társalgást folytattak a rajzai, az alakjai, a versei, a különleges, precíziós, kalligrafikus kézírással telerótt papírlapok. Tudvalevő, hogy a Mediala, e jelentős és attraktív belgrádi festőcsoport egyik alapítója volt. Ez a kíváncsi és nyugtalan ember egy új rendet akart belevinni a megszokások unalmas és szürke világába, akár az egykori szürrealisták, egy új rendet, amely voltaképpen egy gyönyörű, zengő rendetlenség, amelyben a tárgyak beszédbe elegyednek egymással, amelyben meghalnak a benyomások, és képek születnek. Már akkor lázas, kétségbeesett ragaszkodással szerette Dalit, s úgy állt előttünk abban a régi újvidéki esőben, mozdulatlanul, titokzatos mágikus kincsével a kofferjében, mint egy utas, aki átmenőben van, és nemsokára eltávozik, de ahogyan akkor megjelent az emlékezetünkben, az irodalmunkban és a művészetünkben, azóta is úgy áll ott, nyugtalanul és feszülő indulatokkal. 1964-ben a Matica srpska *Első kötet* sorozatában megjelentette *Éhség* című könyvét. Ez a sok tekintetben rendkívüli, szokatlan és meghökkentő mű ma már a legnagyobb ritkaság: mindössze 300 példányban jelent meg, s így megőrizte a kézirat varázsát, melyet Dušan Matić egy szövegében mindig nagy kezdőbetűvel ír. Négy novella volt a kötetben, néhány collage, faksimile és rajz, s a könyv végén egy egészen sajátos melléklet: „a szerencsétlen sorsú Andrej hátrahagyott versei”, melyeket, a bevezető magyarázat szerint, ezért tesz közzé, mert „a szerző halott és így nem szegyenkezhet”. Ha ma figyelmesen, ceruzával a kezünkben kutatnánk ebben a régi könyvben a legizgalmasabb gyűjtőpontot, a felcsendülő értelmet, rá kellene jönnünk, hogy a *halott* szó a hordozója ennek az eksztatikus és nyugtalan, fájdalmas emlékezésnek, az eltűnés és távozás traumájának. Borotvával elmetsett torkú hercegek, szétszórt haltetek, mészárlásra induló katonák jelentek meg ebben a könyvben, a rút emberek, kibicsaklott sorsok és formák egész galériája fuldoklott a szemünk lát-

tára, „holtak folytatnak meddő vitákat”, egy gimnázium összeomlik, a Mohorović testvérek a halál szürke, kétségbeesett fonját hordják magukkal mindenüvé, minden nyugtalan és pórén, szemérmetlenül tárul a véletlen arrajáró kíváncsi szeme elé. Glavurtić *Éhsége* csupa elragadtatott, panegirikus recenziókat váltott ki. A könyv első hatása annyira sokszerű volt, annyira megzavarta az olvasót, s rákényszerítette, hogy megváltozzék, hogy elinduljon egy irányba, ahová nélküle nem akart s nem is bírt volna elindulni, hogy ez már inspirációval ért fel. Ha ma olvassuk ezeket az első kritikákat, észrevevesszük bennük az önkéntelen védekező gesztust: szerzőik ellenállhatatlanul szükségét érezték, hogy sikraszálljanak egy szövegért, amely valami egészen újat jelentett, a folyó túlsó partjáról, az ész és az álom túloldaláról érkezett. Felfedezésként hatott mindaz, amit Glavurtić biztos és lázas keze dürreri precizitással elénk rajzolt: ez a torz és fölforgatott világ, az éjszaka feltárt szirma, a halál, a technikai kor, a párizsi asszociációk egész eszelős ritmusa. Az *Éhségért* valóban érdemes volt küzdeni, kiküzdeni a helyét — mintha ezt olvasnók ki a könyv megjelenését követő számtalan kritikusi megnyilatkozásból. Egy csapásra a fiatal belgrádi prózaírók első vonalába állították, oda, ahol Danilo Kiš, Branimir Šćepanović, Mirko Kovač állt.

Mint ismeretes, az avantgarde nálunk mindig nagyon rövid életű. S ahogy múlik az idő, egyre rövidebb. Vasko Popa régi avantgardista betörése, az a korszak, amikor támadták és védelmezték, elvitatták és dicsőítették, szinte csak egy pillanatig tartott, bár ez a pillanat évekkel mérhető. Csak azután vált Popa klasszikussá, került be az olvasókönyvekbe, jutott új meg új kiadásokhoz, vált vitán felüli, reprezentatív, koszorús költővé. Azóta egy-egy avantgardista hullám egyre rövidebb ideig tart, alig pár hónapig. A sokk, melyet Glavurtić első könyve előidézett, pillanatnyi volt, és nem ismétlődött meg: korai rajzainak, prózájának és verseinek egész éjjeli szépsége egy csapásra vitán felülivé, általánosan elfogadottá vált, amely után sokan még megfordulnak, de amely többé nem hívja ki, nem fenyegeti, nem botránkoztatja meg a polgár eszét és hallását. S mint ahogyan a Mediala néhány év leforgása alatt egy avantgardista elvitatott mozgalomból látványos fővárosi ver-

nissage, divatsikoly lett, ugyanúgy az egész glavurtíci kaland is a jelen pillanatban általánosan elfogadott realitása a szellemnek, a képzeletnek és a tehetségnek. Persze egyáltalán nem azt akarom mondani, hogy Glavurtic művészete ma kevésbé kalandszerű. Az viszont tény, hogy kevésbé vitás, kevésbé igényel kiállást és védelmet.

Bizonyosra veszem, hogy a fentieket még egyszer megerősíti Glavurtic új regénye, a *Káromlások*, mellyel díjat nyert az íróegyesület vajdasági szakosztályának regénypályázatán. Ebben a regényében a festő, az elbeszélő és költő Glavurtic a Mediala üstökös vonalát követve korunk háborús collage-át állítja össze ideges, nyugtalan mondatokból. A régi, megszállás alatti Kotort helyezi görcső alá. Ez a részleteiben is ragyogó próza egész struktúrájával szuggerálja a nagy vészt, amely a megszállással, az éhséggel és a gonosztettekkel együtt a városra ereszkedett. A dokumentáris elemek, a még nem létező szereplők felbukkanása egy-egy jelenetben, a szenvedélyes kutatás a képzelet és az álmok mélyén, az *Eb* című folyóirat, melyet a főhős a legutóbbi háború baljós pillanataiban állítólag szerkesztett, az érkező és távozó utasok, a nagy bizalmatlanság, melyet a háború hozott magával, a katori öböl fölé ereszkedő nagy, gyanakvó fények stb. — Glavurtic regényében egy újfajta komponálás szolgálatában állnak. Persze nem a dokumentáris háborús Kotor áll előttünk, úgy, ahogyan a memoárirók leírták és kicirkalmazták. Egy lángoló Kotor ez, a könyörtelen, romboló, neurasténikus elemzés diabolikus fényében. Egy város, amely a pokol képzetét kelti az érkezőben. Közlései hitelesek, érezzük rajta a keserű szájját, de mindent felbolygat és megváltoztat a háború sötét pillanataiban, amikor zászlók helyett csak a holtakra borított fehér lepedők lobogtak piros vérfoltjaikkal. Glavurtic valóban önállóan kezeli az utas figyelmébe tolnakodó adatok bőségét, és mindent valami új fényben mutat meg. Az emberi viszonyok, gyilkosságok, pogromok, születések, távozások, mindaz, amit városában látott és megsejtett, most egy ambiciózus és nagy hatású elemzés szolgálatában áll. Élénk és megrázó képekben sorakoznak a megszállás jelenetei, terjednek a vörös vérfoltok, mint a kigyúlt paletta cinóber sebei, a dimenziók elmozdultak és összekeveredtek, minden kavargó és vonaglik egy titokzatos, súlyos fájdalom

rohamai alatt, kiforgatva, temperamentumosan, tehetségesen és túlzón. Sohasem éltem át oly drámaian és közvetlenül e tenger melléki kigyúlt, karsztos déli táj háborús iszonyatát, mint Glavurtićnak ebben a regényében, amelyről bizonyára még sokat fognak írni, s amely tovább alakul, változik, sohasem nyugszik és állapotodik meg.

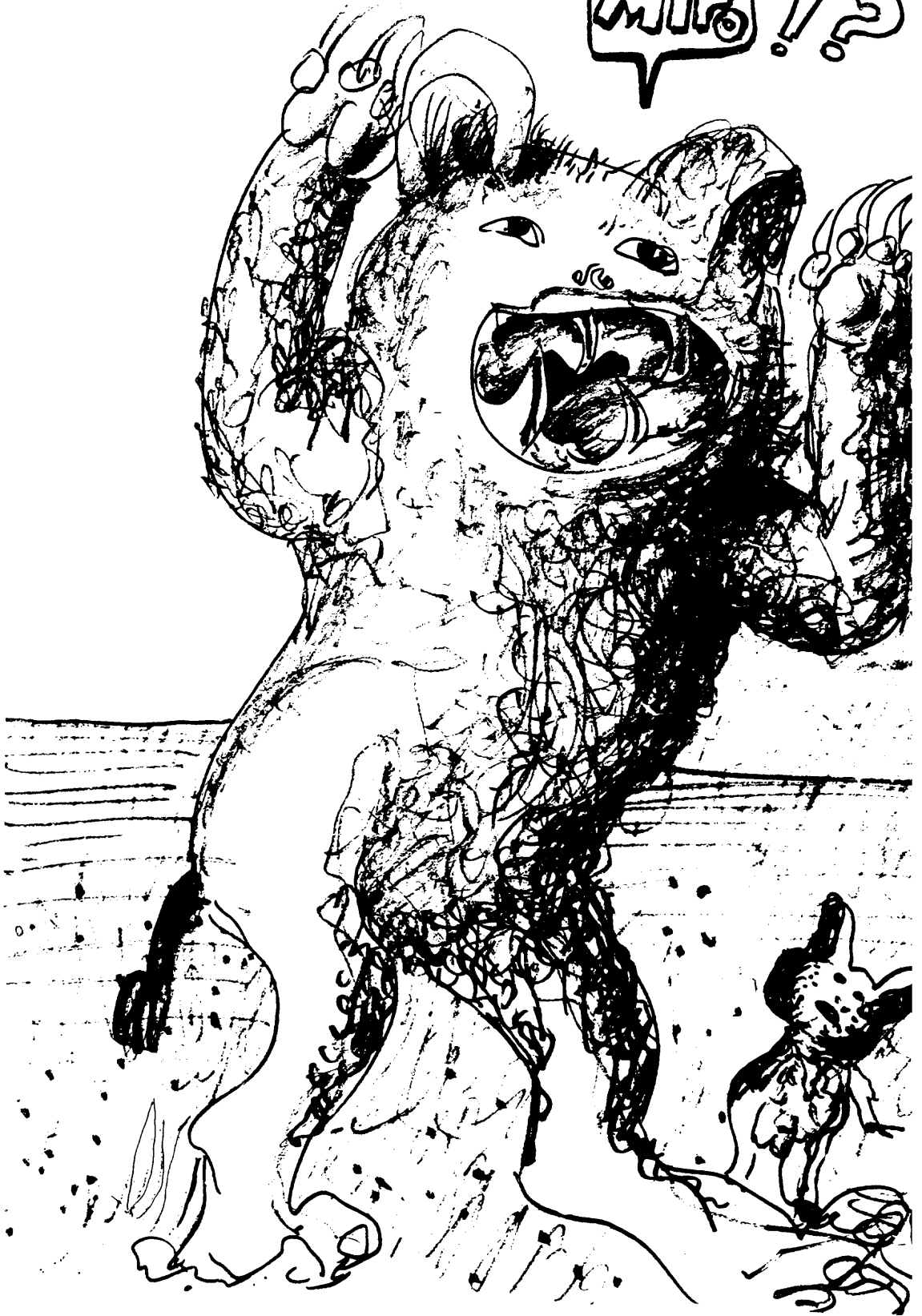
A változásoknak ebben a korában, ebben a rossz korban, ahogyan Marko Ristić mondaná, aki egyébként — említsük meg ezt is mellékesen — már igen korán, egy jó évtizeddel ezelőtt felhívta a figyelmet Glavurtićra, ez a festő és író nem kíván és nem tud megnyugodni. Nem menekülhet a halál iszonyatától és iszonyú jelenségeitől sem. De nem is adja meg magát nekik. Egyszerűen megszabadul tőlük, vagy velük együtt távozik, de sohasem tér vissza a háború előtti idők behízeglő kantilénájára. Ezúttal még egyszer rendkívüli erővel, nagy iróniával, groteskséggel és tragikummal billent félre az egyensúly a jugoszláv regényben. Méghozzá minden időkre és gyógyíthatatlanul. Glavurtić nem tartozik azoknak az íróknak a családjába, akik állapotokat rögzítenek, akik festenek, akik közvetítenek. Ő a maga sajátos, metafizikai egyéni szenvedélyét akarja rákényszeríteni a lehető és a létező világra, de ugyanakkor a maga új rendjét, a viszonylatok és tárgyak új hierarchiáját is. Fejtetőre állítja az úgynevezett objektív valóságot, de ezt oly nagy luciditással teszi, hogy álma és képzelete szinte szárnyakat kap, s az egész tájkép, melyet elénk vetít, hiteles, de elmozdult, bizonyított, de sejtésekkel teli, diffúz, de meghatározott. Ebből a kotori környezetből nem a dokumentumokat vonja ki, hanem a tősgyökeres, valódi atmoszférát, a háború viharában elpusztuló, elvesző táj aromáját, lélegzetét. A háború az alapvető, lényeges metronómja. A regény azonban mégsem háborús krónika, és nem is akar az lenni. Nem a szellem, hanem az érzelmek sivataga veszi körül, és spongyaként szívja fel a táj és a kor fő premisszáit. Regénye bűvópatakra hasonlít: a háborús napok minden nyomorúsága, az üldöztetések borzalma, a megrémült, összeroppantott emberek nyugtalansága, az általános rendtelenség és bizonytalanság az életben és a gondolatokban Glavurtićnál titok és mágia. Nincs itt karikatúra, inkább az a sötét, fekete éjjeli szépség, melyet Baudelaire idézett fel, s amely azóta is ott trónol a modern

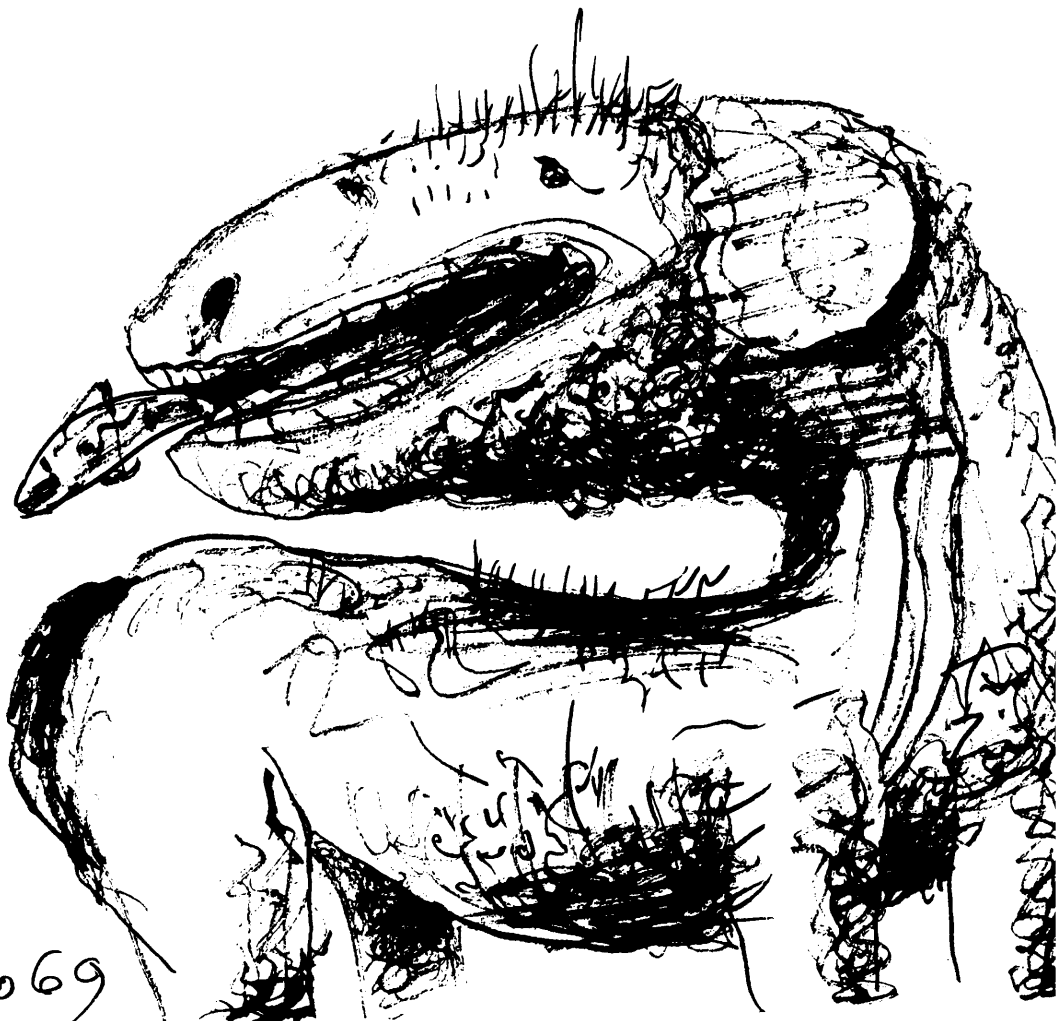
művészetben mint korunk első és gyakran egyetlen műzsája. A regény kompozíciója olyan, hogy egyszersmind novellisztikusnak is tekinthetjük, de ugyanakkor kompakt, összefüggő egésznek alkot. Nem olyannak mutatja be Kotort, amilyen volt, hanem amilyen azokban a háborús éjszakákban lehetett, belülről megmunkálva, alulról bizonyítva, úgy állítva az adriai szirtre, mint El Grecco Toledója, magányosan és titokzatosan.

A regény végén, amikor a szerző feljegyezi, hogy „elhalnak a messze-ségben egy végeérhetetlen háború lövései”, az olvasó azt a biztos és egyöntetű benyomást szerzi, hogy egy be nem fejezett álom keserű és megrázó, a végsőkig szokatlan evokációjának volt a tanúja. Felbukkan ebben az álomban Freud és Danilo Kiš, felbukkannak harcosok és elesettek, fiúk és öregek, holtak és katonák, áldozatok és vádlók, kinzók és költők, hogy tanúságot tegyenek az ítélőszéken, amelynek meg kell állapítania ki-kü bűnösségét mindazért, ami volt és eltűnt, mindazért, amit tettek és megöltek. Ez az ítélőszék, ez a szüntelen ítéletmondás kétségtelenül a legerősebb benyomás, amely a regény elolvasása után is tart és nyugtalanít. Technikája a collage, melyet Glavurtić, a festő már régóta ápol és szeret. De fő értéke nem ebben a technikában van, hanem bátorságában, amellyel ezekről a dalba foglalt, patetikus időkről keserűen, olykor szemérmetlen iróniával, olykor diabolikus mosolylyal az ajkán tud vallani. Már most, a regény egy fejezetének első közlése előtt elmondhatom a *Híd* olvasóinak, hogy a belgrádi fiatalabb nemzedék egyik legjelentősebb művébe lapoznak bele. Nincs messze az az idő, amikor erről az olvasók is meggyőződhetnek. Egyelőre ez csak annak a néhány embernek a privilégiuma, akinek alkalmá volt a kéziratot olvasni, s részben azoké, akik most a *Híd* e számában közölt izgalmas fejezetet olvashatják. Annyi bizonyos, hogy Glavurtić, amilyen hirtelen toppant be, már teljesen kialakult, kész íróként a jugoszláv irodalomba, annyira biztosan foglal helyet benne, mint jelentős avantgarde író, aki nélkül nem lehetünk meg, aki nélkül szegényebbek volnánk a háború, az álom és a gyermekkor egy megrázó éjjeli képzetével.

Acs Károly fordítása

Mir!?

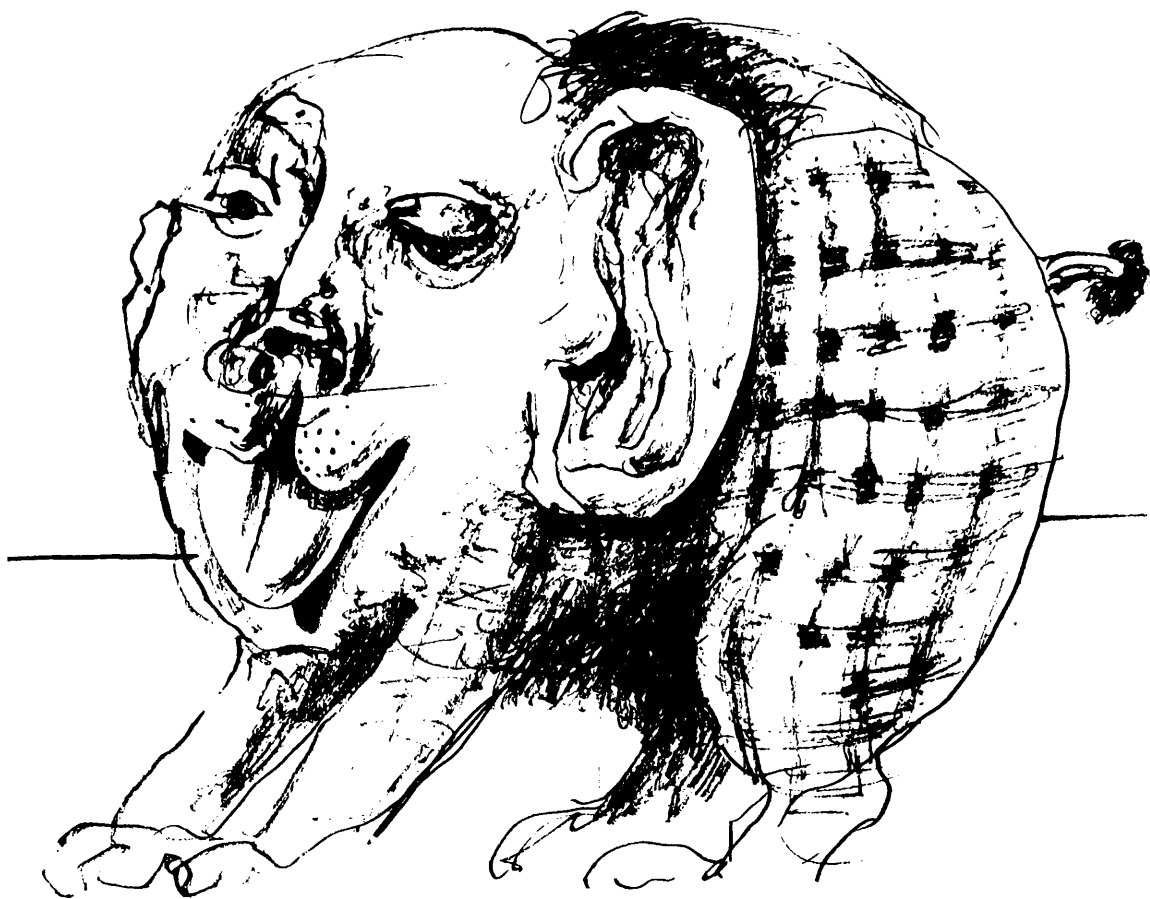

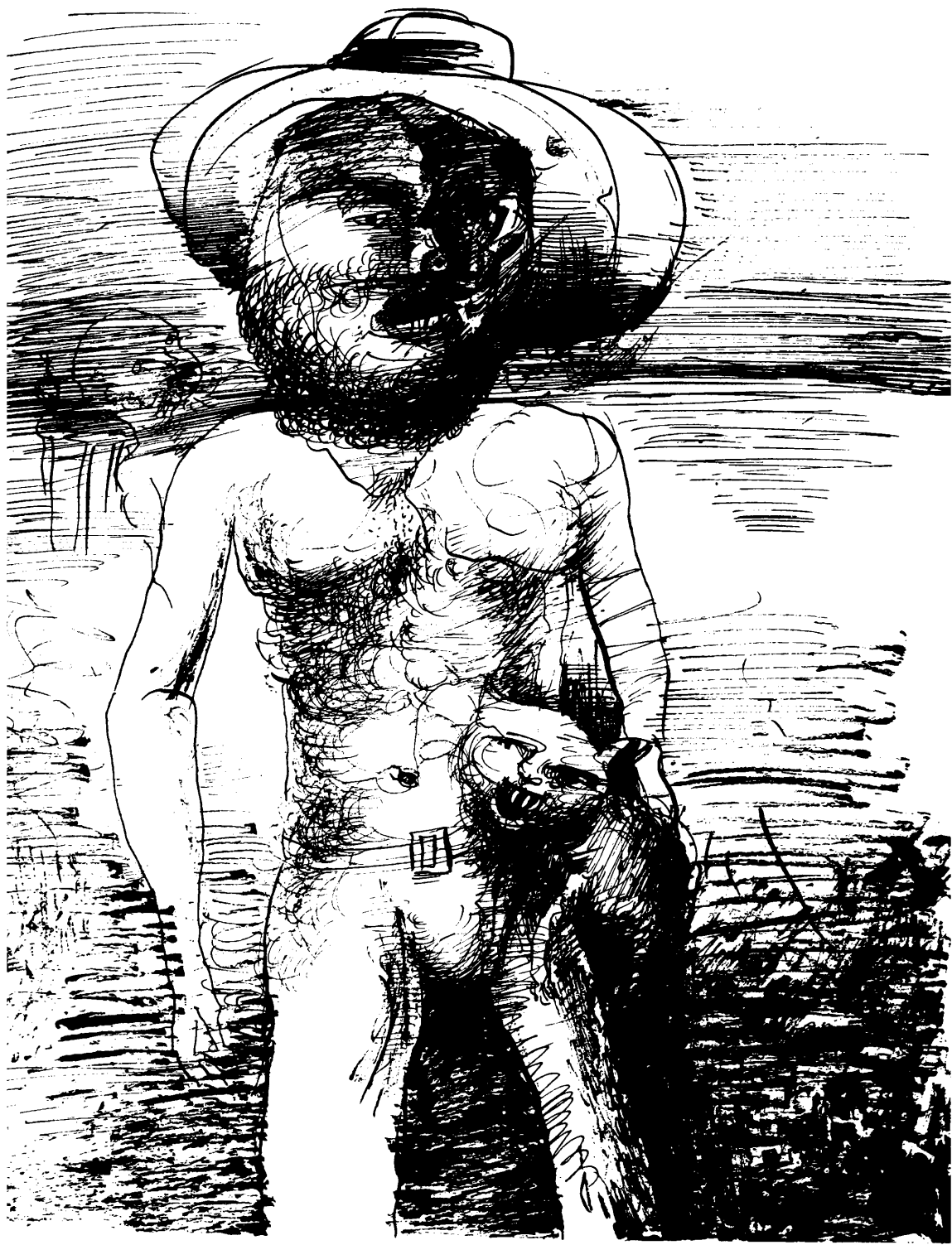

Niro 69

Саша који је у сенима Леваја
мио у сенима 26. X. 196

MG 69

Skandal je počeo
14. X 1964

MIRO GLAVICA

Erasmus
Van
Mijckenlantje

H. J. J. J.
10. jul
1969